

Анотації

Загарій А. И. Украинско-российские торгово-экономические отношения в 1991–2001 годах в оценке отечественных и российских исследователей.

В статье исследуется проблема освещения украинско-российских торгово-экономических отношений в 1991–2001 гг. отечественными и российскими исследователями.

Zagariy A. I. Commercial and economical relations of Ukraine and Russia in 1991–2001 in the papers of Ukrainian and Russian researchers.

The problem of Ukrainian and Russian researchers' representation of the Ukrainian-Russian commercial and economical relations in 1991–2001 is analyzed in the article.

О. М. Козаченко

ДІЯЛЬНІСТЬ ОДЕСЬКОЇ КРАЙОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НРУ ТА ЇЇ ВІДНОСИНИ З МІСЦЕВИМИ ОРГАНАМИ ВЛАДИ І ПАРТІЙНИМ КЕРІВНИЦТВОМ В КІНЦІ 1989-х — НА ПОЧАТКУ 1990-х РОКІВ

Ключові слова: НРУ, Одеська крайова організація, обком партії, місцеві органи влади, нація, суверенітет, незалежність, самовизначення, національно-культурний, права людини.

Ключевые слова: НДУ, Одесская краевая организация, обком партии, местные органы власти, нация, суверенитет, независимость, самоопределение, национально-культурный, права человека.

Key words: NRU, Odessa regional organization, regional committee of party, local authorities, nation, sovereignty, independence, self-determination, national and cultural, human rights.

Мета даної статті полягає в аналізі діяльності Одеської крайової організації Народного Руху України та її відносин з місцевими органами влади в роки перебудови. На сьогодні комплексного дослідження діяльності Одеської крайової організації НРУ немає. У зв'язку з цим зазначена проблема є актуальною.

У контексті наукового дослідження були використані періодичні одеські видання та документи і матеріали Одеської кра-

йової організації НРУ, які дають інформацію про напрямки діяльності Одеської організації НРУ та її стосунки з місцевими органами влади і партійного керівництва. Крім цього, вони засвідчують вплив Одеського Руху на населення і форми роботи в громадській, політичній, соціально-економічній, національно-культурній та інших сферах.

Політичне та громадське життя в Одесі в роки перебудови було насичене подіями, більшість з яких відбувалися у загальному українському контексті. Існувало чимало проблем різного характеру, які необхідно було вирішувати спільними зусиллями. Лібералізація цін і їх стрімке зростання, зубожіння маси населення, мовне питання, взаємини між органами місцевого самоврядування різного рівня, становлення української армії, ситуація навколо Чорноморського пароплавства та будівництво Одеського нафтопереробного комплексу — ось ті проблеми, які перебували у центрі уваги населення краю у ті часи. Різка погіршення соціального стану більшості населення стало каталізатором активності різних громадських організацій, в тому числі і Одеської крайової організації НРУ за перебудову, яка на той час була ще добровільною організацією. Попри всі хитби процесуального характеру, їй вдалося виробити спільну тактику на майбутнє, об'єднати на конструктивній основі зусилля всіх колективів, творчих, громадських і самодіяльних організацій, зацікавлених у прискоренні перебудовчих процесів.

На установчому з'їзді Одеської крайової організації НРУ за перебудову у серпні 1989 року обговорювався проект документу — «Принципи і зміст діяльності Одеської регіональної організації Народного Руху за перебудову» [1]. В основі цього документа був закладений перероблений варіант останнього проекту НРУ, якому були притаманні більш витримані формулювання, чітка структура, зняті найбільш неприпустимі положення попереднього проекту, опублікованого 16 лютого 1989 року в «Літературній Україні». З більшістю пропозицій липневого варіанту проекту програми Руху важко було не погодитися. Всі прийняті положення були збережені в одеському варіанті. Цей документ представляє собою ідейну платформу. Він відображає принципиальні позиції в справі перебудови політичної системи, демократизації суспільства, всесвітнього розширення прав людини, утвердження соціальної справедливості, проведення еко-

номічних перетворень та мір екологічного характеру, усунення деформацій та подальшого розвитку сфери міжнародних відносин.

У зверненні учасників установчої конференції Одеської крайової організації НРУ мова йшла про те, що Рух вважає недопустимим застосування будь-якого насилля та дискримінації у національному відношенні і підтримує прагнення кожного народу, що проживає на території України, до національно-культурного самовизначення і добивається державних гарантій і державної допомоги усім народностям, націям у їхньому національно-культурному відродженні, створенні їхніх товариств, шкіл, театрів.

Не порушуючи принципу добровільності, Рух вважав за необхідне створення пріоритетних умов для функціонування української мови та україномовних навчальних закладів в Україні. Практика добровільного вибору мови навчання не повинна була позбавити природного права дитини знати мову, культуру рідного народу, не повинна вести до поширення національного нігілізму. Тільки виведення української культури на світовий рівень і тільки її відкритість для усіх духовних надбань людства забезпечить культурі корінного народу держави справжнє відродження [2].

Одеська крайова організація НРУ підтримала положення проекту «Програми Народного Руху України за перебудову» з питань демократизації суспільства, реалізації прав людини і прав народу і виступила за перетворення УРСР в суверенну правову державу. Свою роль Рух вбачав в зосередженні зусиль на вирішенні тих завдань, які є найбільш актуальними для населення регіону, і перш за все, на питаннях поліпшення умов життя та відпочинку, розвитку ініціативи, активності людей, забезпеченні їх реальної участі у роботі всіх органів влади, національно-культурного розвитку.

Одеський Рух утвердив у своїй діяльності такі головні за-сади: дружба і взаємодопомога народів, повага до особистості і захист прав людини, демократизація усього життя і реальний плюралізм, законність і правопорядок, соціальна справедливість і гласність, відсутність політичного і морального тиску, залякування інакомислячих та будь-якого переслідування за переконання.

На засіданні Одеської крайової організації НРУ за перебудову 17 червня 1990 року було прийнято такі положення:

1. Головною ціллю діяльності Одеського Руху — об'єднати всіх, хто щиро зацікавлений в існуванні демократичних принципів, пріоритету загальнолюдських інтересів над класовими, справжнього гуманізму, соціальної справедливості.

2. Досягнення повного суверенітету України. А це, в свою чергу, передбачає національне та культурне відродження як українського народу, так і відродження інших народів, що проживають на території України. Антинародна тоталітарна система однаково принижувала всі нації. Відродити їх національну гідність може тільки справжня демократія. Захист прав меншості, надійні гарантії такого захисту на всіх рівнях правової держави і громадянського суспільства — основна задача Руху, яка обумовлює саме його існування [3].

На установчому з'їзді НРУ у Києві було прийнято ряд резолюцій та звернень до представників інших національностей, серед яких «Проти антисемітизму», «Заява з'їзду на підтримку прагнень кримськотатарського народу», звернення «К руському населенню України» та «До всіх не українців на Україні».

У зверненні «До всіх не українців на Україні» стверджувалося, що Рух не національно-замкнута організація. Доступ в ряди Руху відкритий для всіх, і будь-які форми дискредитації по національній ознаці відкидаються. В Рух закликалися представники різних національностей, що прагнули перебудови; говорилося про те, що Рух виступає за повноцінне відродження української нації без ущемлення інтересів представників інших народів: «Наши братья евреи, белорусы, болгары, немцы, греки, крымские татары, гагаузы, цыгане, ассирийцы, другие народы! Национальное возрождение на Украине для вас, погранных в годы сталинщины, только начинается. Так, полностью и безусловно мы солидарны с вами, желаем вам всяческого добра. В рядах Руха вы всегда найдете полную поддержку и опору» [4]. Ці звернення та резолюції за своєю гуманністю та доброзичливістю не мають аналогів у рішеннях подібних форумів ні в Росії, ні в Прибалтиці, ні в інших багатонаціональних країнах.

Прийняті документи не лишилися без уваги і крайових організацій. Так, Одеська обласна організації НРУ в спеціальній

резолуції осудила антисемітизм як ідеологію людиноненавистності. Одеський Рух підтвердив свою принципову неприязнь до антисемітизму і розробив систему мір по відродженню і розвитку всіх національних культур Одеського регіону.

Такої ж чіткої позиції одесити очікували і від Одеського обкому Компартії України. Але замість чіткої і ясної заяви обкому партії одесити отримали документ від комісії по національних питаннях, статус якої був не визначений і про роботу якої ніхто до цього не чув. В цьому документі комісія в цілому осудила антисемітизм та всю відповідальність переклала на «народні фронти». Очікуваної відповіді не отримали одесити і від секретаря обкому Р. Боделана, який у своїй відповіді кореспонденту газети «Известия» відповів аналогічно відповіді комісії. Мабуть, не випадково, що заява комісії обкому з'явилася після зустрічі співголів обласної організації Руху 20 січня 1991 року з членами товариства єврейської культури імені Ноте Лур'є, в результаті якої більшість членів цього товариства подали заяву до Руху [5].

Варто зазначити, що з самого початку місцева влада заповігала створенню Одеської крайової організації Народного Руху України, перейшовши відразу до формування альтернативної уже діючому оргкомітету своєї Координаційної ради по створенню своєю за формою, начебто рухівської, а за змістом антирухівської крайової організації. Обласна рада народних депутатів затвердила текст листа, в якому засуджувалась програма «Народного Руху за перебудову», та висловила одностайну думку про недоцільність створення такої організації [6].

У вересні 1989 року були проведені відповідні наради, де членам і кандидатам в члени обкому партії, відповідальним працівникам обкому партії і облвиконкому «були дані конкретні доручення по участі в роботі по викриттю політичних намірів лідерів НРУ» [7].

На обласному телебаченні за участю відповідальних партійних робітників, викладачів ВПШ, інших вчених-суспільствознавців були проведені так звані «круглі столи», в ході яких були критично проаналізовані програма, статут, резолюції, прийняті з'їздом НРУ. В Одесі та в деяких інших містах одеського регіону (Ізмаїлі, Болграді), а також в окремих селах області, трудових колективах, учбових закладах відбули-

ся організовані місцевою владою мітинги, збори під гаслом «За інтернаціональне братерство, дружбу народів СРСР, за прискорення перебудови». На них були прийняті відповідні резолюції на підтримку політики КПРС, засуджені сили, що прагнуть до конфронтації, створення соціальної напруженості [8].

В той же час активізувалася робота створеної спеціальної групи для систематичного аналізу і підготовки пропозицій відносно дій НДУ і інших неформальних об'єднань на території області.

Рішенням одеського бюро обкому Компартії України від 22.09.1989 р. органам народного контролю спільно з іншими контролюючими органами було доручено вивчити стан фінансово-господарської і матеріально-технічної бази Одеського регіону, організації НРУ і інших неформальних об'єднань та «вжити заходи по порушеннях законності державної і фінансової дисципліни» [9].

Влада намагалася викликати у населення міста і області уявлення про Рух як націоналістичну організацію. Коли ж Одеська організація Руху доказала своє інтернаціоналістичне існування (до складу Одеської організації входять представники різних національностей: українці, росіяни, євреї, греки та інші), декому знадобилося розпалити міжнаціональну неприязнь. Дивними були часті повідомлення в пресі про осіб, які закликали до погромів, котрих органи правопорядку не можуть ні піймати, ні впізнати. Дивувала і синхронність антисемітських виступів і листівок В. Павловського та інших провокаторів. Відповідно виникало питання: кому була вигідна дестабілізація міжнаціональних відносин у місті і чи не являються всі ці акції ланками одного ланцюга. Керівництво Одеської крайової організації Народного Руху вимагало від обкому партії і органів правопорядку чітко вираженої позиції і відповідних до ситуації дій.

Таким чином, попри надзвичайно жорсткий тиск з боку існуючої влади комуністичної партії рухівські ідеї оволодівали свідомістю трудящих України, які все частіше і масово готові були підтримувати політичні заходи Руху. Одеська крайова організація НРУ заявила про себе як про демократичну силу з характерним національним обличчям. З перших днів свого існування Одеський Рух заявив про необхідність органічно-

го зв'язку загальнолюдських, національних, класових інтересів, а також уважного врахування та захисту інтересів населення Одеського регіону, що має яскраво виявлену етнічну, культурно-історичну своєрідність та самобутність.

Джерела та література

1. Чорноморська комуна. — 1989. — 23 серпня; Садовниченко Г. Подставь плечо // Знамя коммунизма. — 1989. — 29 августа.
2. Звернення учасників установчої конференції Одеської обласної організації Народного Руху України за перебудову // Архів Одеської крайової організації НРУ. — Оп. 1. — Спр. № 2. — Арк. 4.
3. Яровая Е. Что такое Рух? // Знамя коммунизма. — 1990. — 10 июля.
4. До всіх не українців на Україні // Літературна Україна. — 1989. — 21 вересня.
5. К вопросу о межнациональных отношениях в Одессе // Архів Одеської крайової організації НРУ. — Оп. 1. — Спр. 7. — Арк. 1–2.
6. Гончарук Г. І. Народний Рух України. Історія. — 1997. — С. 40.
7. Державний архів Одеської області. — Ф. № 11. — Оп. № 151. — Спр. № 36. — Арк. 43.
8. Там само.
9. Там само. — Арк. 42.

Анотації

Козаченко О. Н. Деятельность Одесской краевой организации НДУ, ее отношения с местными органами власти и партийным руководством в конце 1980-х — в начале 1990-х годов.

В статье автор показывает, основываясь на архивных материалах, основные направления деятельности Одесской областной организации НДУ, ее отношения с местными органами власти и партийным руководством. А это, в свою очередь, доказывает эффективность его деятельности в Одесском регионе.

Kozachenko O. N. Activity of Odesa regional organization of Narodniy Rukh of Ukraine, its relationships with local and party authorities at the end of 1989s — beginning of 1990s.

In this article the author shows basic directions of activity of Odesa regional organization of Narodniy Rukh of Ukraine referring to the archived materials, its relationships with local and party authorities. And it, in its turn proves efficiency of its activity in Odesa region.